

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 10

ZATERDAG 10 MAART 1934

DE GIESSEN BIJ NEDER-SLINGELAND, GEZIEN VAN DE PINKEVEENSCHER BRUG
(BIJ HET ARTIKEL: „DE ALBLASSERWAARD”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

EEN EIND WEEGS SAMEN, DOOR HANS ALBRECHT MOVER (2)	BLZ. 110—111
DE ALBLASSERWAARD (GEÏLL.), DOOR C. G. H. BLOEMEN (IV), (SLOT).	BLZ. 109, 112—114
DE RUSTELOOZE AARDE (GEÏLL.), (SLOT), OORSPRONG HARER GESCHIEDENIS, DOOR R. GHEYSELINCK	BLZ. 114—116
GLADIOLUS, (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 116—117
SLOT TARASP IN BENEDEN-ENGADIN, (GEÏLL.), EEN MODERN SPROOKJE DOOR R. P. VAN DER PANT JR.	BLZ. 117—119
EEN HEEMSCHUT-TENTOONSTELLING, (GEÏLL.), DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ. 119—120

*Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.
Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.*

Een eind weegs samen

2) DOOR HANS ALBRECHT MOSER

DE geleerde heer zweeg en de onverwoestbare haalde de schouders op. Het afscheid van de negentiende eeuw viel hem zwaar.

Groote genade, is dat een leven! dacht hij mischance. Je grote een verlicht mensch geworden, hebt je juist met het bewustzijn, een verlicht man te zijn, getroost over het verlies van een mooi kindersprookje — en nu zou die heele verlichting maar een episode zijn!

Na de woorden van den geleerden heer trad er in het gesprek een vrij lange pauze in. De ontmoetingen van den jongeman waren niet verklaarbaar. De verklaring door toeval was afgedaan, voor een andere verklaring ontbrak de wetenschappelijke waarneming, dus stond men voor den berg, waarvoor elk gesprek over occulte aangelegenheden tenslotte te staan komt.

Na een poosje hief de oudere juffrouw haar loignon op en bekeek het eigenaardige jongmensch nog eens grondig. Het liet haar geen rust; ze moest nog meer van hem te weten komen.

„U hadt het tot nu toe alleen van menschen, die op u leken”, wendde ze zich weer tot hem, „maar bent u ook wel eens een echten dubbelganger tegengekomen? Je leest daarvan wel eens wat. Wel?”

„Eens”, antwoordde de jongeman zachtjes en kleurde hevig.

Het gezicht van de oudere juffrouw spitste zich toe.

„Werkelijk?” vroeg zij in groote spanning, „iemand, die als twee druppels water op u leek?”

„Hij was precies 'tzelfde”, antwoordde het jongmensch eenvoudig.

De oudere juffrouw scheen buiten zichzelf te geraken. Zij boog zich schuin over de tafel, haar oogen verslonden het jongmensch, en de elleboog van den arm, die haar loignon vasthield, was zonder pardon op de borst van den stationschef gedrukt.

„Dezelfde blonde lokken, hetzelfde gewelfde voorhoofd, dezelfde nadenkende oogen, dezelfde blanke teint, die fijne neus, die smalle mond, even slank als u?” klaterde zij in één adem.

De jongeman knikte wat verward.

„Kom, kom, juffrouw!” vermaande de oude heer, „u moet onzen jongeling niet bederven!”

„Maar men moet hem toch wat vragen”, antwoordde zij buiten adem. „Hij heeft wat buitengewoons beleefd, en uit zichzelf zegt hij immers niets!”

„Vraagt u gerust”, zei de jongeman glimlachend.

„Natuurlijk zal ik vragen!” riep de oudere juffrouw uit.

„U hebt wat veel interessanter te vertellen dan wij allemaal bij elkaar. En dan doet hij, alsof hij niets wist! Maar hoe

was dat dan met uw dubbelganger, en waar bent u hem tegengekomen? Vertelt u toch!”

Allen keken nu, om zoo te zeggen onder leiding van de oudere juffrouw, den jongeman nieuwsgierig aan.

„Waar was het?” herhaalde de oudere juffrouw dringend haar verzoek.

„In Lausanne, aan het meer van Genève”, antwoordde het jongmensch zachtjes.

„In Lausanne! Kijk eens aan: eindelijk iemand, die niet zoo anoniem doet!” wees zij goedkeurend naar hem. Dat zij nu wist, waar de geheimzinnige ontmoeting van den jongeman plaatsgevonden had, werkte kalmeerend op haar.

„Het was dus te Lausanne”, klemde zij zich vast aan datgene wat zij vastklemmen kon. „een aardig stadje, dat Lausanne, heerlijk gelegen! Ik ken het goed. Maar hoe kwam u daar in Lausanne? Ik dacht, dat u nooit op reis geweest was?”

„Ik woon daar met mijn moeder”, verduidelijkte de jongeman.

„Och zoo, wònt u te Lausanne”, nam de oudere juffrouw in ontvangst. „Kijk eens aan; hij woont te Lausanne! Ik zou daar eigenlijk ook wel willen wonen. Ik houd van die vreemdelingenplaatsen. Daar voel je je zoo prettig niet thuis. Nu, en waar in Lausanne hebt u uw dubbelganger gezien?”

„Op het Signal”, antwoordde het jongmensch.

„Ach, op het Signal”, riep de oudere juffrouw uit. „Dat is een prachtig uitzichtpunt op de hellingen vlak achter de stad, moet u weten”, legde zij den anderen uit. „Stelt u zich voor: een groot rond plein onder mooie oude boomen aan den ingang van een bosch, bovendien een ver uitzicht op de stad, over het meer en naar de aan den overkant liggende bergen van Savoye — verrukkelijk! Zoo, en nu verder. U maakte dus een wandeling naar het Signal?”

„Ja”.

„In welk jaargetijde?”

„In de lente”.

„Bij mooi weer?”

„Neen, bij regenachtig weer”.

„Aha! Het regende wel niet, maar het was regenachtig weer. De lucht was betrokken, de nevels hingen van de bergen omlaag, de lucht was vochtig en warm en rook naar de lente. Was 't zoo niet?”

„Precies zoo”.

„Ziet u wel, hoe goed ik 't geraden heb?” riep de oudere juffrouw triomfantelijk uit. „En bij die zwoele stemming het wijde, wijde landschap. Ach, dat is toch zoo betooverend! Dan ga ik ook graag wandelen. Maar nu moet u praten en niet aldoor ik. U kwam dus het Signal oploopen, keek naar het uitzicht en toen?”

„En toen wilde ik op een bank gaan zitten, maar — daar zat ik al”.

„Zat u daar al?”

„Ik bedoel, dat daar iemand zat, die er precies uitzag als ik”.

„Precies 'tzelfde?”

„Precies 'tzelfde. Hij was ook op dezelfde manier gekleed. Maar het was regenachtig, dan zetten veel heeren een pet op en trekken een regenjas aan. We hadden allebei een blauwe regenjas aan”.

De oudere juffrouw keek om zich heen. Ook de anderen keken met de grootste verbazing naar den jongeman. De eenvoud, waarmee hij antwoordde, dwong de toehoorders, zijn woorden letterlijk op te nemen.

„Zeg eens, jongen, hou je ons vast en zeker niet voor den gek?” dreigde de oudere juffrouw.

„Neen, ik houd nooit iemand voor den gek”.

De oudere juffrouw trachtte het op een accoordje te gooien met het ongelooflijke.

„We zullen u dan maar gelooven. Wat deedt u toen?” vroeg zij op zakelijken toon.

De jongeman keek een oogenblik peinzend voor zich uit en ging met een vinger het patroon in zijn zakdoek na.

„Ik was natuurlijk vreeselijk verbaasd”, zei hij toen. „ik liep wat verward om de bank heen en keek den ander van alle kanten aan”.

„U zweefde om zoo te zeggen als een geest om hem heen”, trachtte de voorzitter de situatie poëtischer te maken. „Bent u toen niet wat gaan twifelen aan uw eigen bestaan?”

„Ja, misschien”, gaf de jongeman toe. „maar ik herinner me nog goed, dat vooral de vraag me bezig hield, waarom die man op de bank mijn bewegingen niet meemaakte”.

„Hoezoo dat?” vroeg de oudere juffrouw.

„Het lag toch veel meer in de lijn van mijn ontwikkeling om den ander voor een, zij het ook geheel onverklaarbaar spiegelbeeld van me, dan voor een dubbelganger te houden. En daarom verbaasde ik me aanvankelijk, dat hij mijn bewegingen niet meemaakte. Om me precies rekenschap van het geval af te leggen, leek alles me te veel een droom”.

Weer stak te het gesprek een poosje. De toehoorders van het jongmensch hadden moeite alles te aanvaarden, konden het echter ook niet eenvoudig niet gelooven. Iedereen trachtte dus innerlijk op de een of andere manier het met het gehoorde klaar te spelen.

„Wat zei de andere tegen u? Liet hij zich zoo maar door u aangapen?” vroeg tenslotte de oudere juffrouw kleintjes.

„Hij zag me niet. Hij zag er ongelukkig uit, zat een beetje opzij gedraaid, met over elkaar geslagen beenen, de arm op de bankleuning, en keek naar ergens in de verte”.

„Hebt u hem niet aangesproken?” vroeg de oudere juffrouw.

„Nee, jammer genoeg niet. Maar ik had het gevoel, zonder meer met hem te kunnen spreken als met een broer, als met mezelf. Daarom kon ik hem ook zoo onbekommerd aankijken. Ik voelde me veel nader tot hem dan tot iemand anders”.

„Waarom hebt u hem dan niet aangesproken?” vroeg de voorzitter.

De jongeman kreeg een kleur, maar glimlachte tegelijk.

„Ik was toen ook heel ongelukkig en wilde liever mijn stem niet hooren”.

„Oh!” deden enkelen medelijdend.

„Ging het daarbij om uw eigen ongeluk of om het meebeleefde van dien ander?” vroeg de oudere juffrouw.

„Het was mijn ongeluk, dat evenwel door de omstandigheden met het zijne verbonden was. Maar het was niet het meebeleefde. Om zijn innerlijk mee te beleven was ik te verbluft door zijn uiterlijk”.

De oudere juffrouw zweeg; zij wilde niet indiscreet zijn.

„Wanneer hadt u die ontmoeting?” vroeg de voorzitter na een poosje.

„Nog geen twee jaar geleden. Ik zou om mijn studie voort te zetten kort daarop naar Duitschland gaan. Maar daar kwam toen niets van. Ik ga eerst dit voorjaar naar Duitschland.”

„En hadt u uw evenbeeld toen een of twee dagen tevoren ontmoet?” vroeg de voorzitter.

„Ik geloof van wel, maar zeker weet ik het niet. De tweede ontmoeting was dezen keer misschien een toeval”.

„Hoe dat zoo?”

„Den vorigen dag liep ik met mijn moeder in de stad, toen zij opeens op mijn kraag wees: er zat een vlek op. Ik bleef toen voor een winkelraam staan, om voor mijn spiegelbeeld in de ruit de vlek weg te vegen. Maar ik kon die niet vinden, en toen ik wat scherper wilde kijken, groetten bekenden ons. We liepen een eind met hen op en ik vergat de vlek. Eerst later viel het me op, dat mijn spiegelbeeld in het raam zoo eigenaardig geweest was. Het was veel verder achter de ruit, dan men gewoon is te kijken, was gedeeltelijk door voorwerpen bedekt en absoluut onbeweeglijk. Na mijn ontmoeting met mijn dubbelganger op het Signal was ik overtuigd, dat ik hem en toen mezelf in de winkelruit gezien had. Toevallig moet hij toen in dien winkel geweest zijn en van binnen uit de étalage bekeken hebben. Op het oogenblik, dat ik voor het raam ging staan, heeft hij me zeker aangekeken. Misschien was dat het beslissende oogenblik voor hem”.

De toehoorders keken hem stom aan.

„Jammer”, zei na een poosje de oudere juffrouw, „dat u hem toen op het Signal niet aangesproken hebt”.

„Ja, mij heeft het later ook gespeten en zal het altijd spijten. Misschien had ik hem kunnen redden”.

„Redden?” vroeg de oudere juffrouw.

„Ja, den volgenden dag stond in de krant, dat een onbekende jongeman zich op het Signal doodgeschoten had. Het was mijn dubbelganger”.

„Groote genade”, riep de oudere juffrouw uit en viel op haar stoel terug, „wilde u zich soms ook doodschieten?”

Met een langgerekt „Sst” trachtte de voorzitter de indiscrete nieuwsgierigheid van de oudere juffrouw te temperen.

„t Geeft niet”, stelde de jongeman den voorzitter glimlachend gerust, „voor mij is die roman allang afgeloopen”.

„Roman? Roman? Roman?” viel verschillende onwillekeurige uit den mond.

„Hebt u nog een heelen roman te vertellen?” vroeg de oudere juffrouw en wendde zich toen tot de anderen: „En dit is de man, die beweerde, niets meemaakt te hebben. Wat was dat dan voor een roman?”

Het woord „roman” had ingeslagen; het beloofde controleerbare mededeelingen. Ongegeneerd kon men zich nu weer aan zijn nieuwsgierigheid overgeven.

„Vertelt u uw roman toch!”

„Het is maar een korte, treurige roman”, begon het jongmensch te vertellen. De spanning, die hij teweegbracht, maakte zijn tong meer en meer los. „Den dag na mijn ontmoeting op het Signal had ik een rendez-vous met Maud”.

„Wie was Maud?” viel de oudere juffrouw hem in de rede.

„Een Engelsch meisje uit een pensionaat”.

„Van elke twee huizen in Lausanne is er namelijk één een pensionaat”, lichtte de oudere juffrouw toe.

„Ik dacht, van elke drie”, verbeterde de galante heer.

„Maar zeker van elke vier”, stelde de oudere juffrouw definitief vast. „Maud was dus een lief klein Engelsch meisje, dat in Lausanne Fransch moest leeren babbelen. Men kan in Lausanne in alle talen van de wereld Fransch hooren babbelen. Maar gaat u verder, gaat u verder!”

„We hielden van elkaar, Maud en ik, en we ontmoetten elkaar nu en dan heel in het geheim bij een vriendin van haar, de dochter van een Lausanner familie”.

„Eenig!” riep de oudere juffrouw uit.

„Toen ik de kamer binnenkwam, viel Maud me huilend om den hals. — Waarom huil je? vroeg ik. — Omdat Konrad zelfmoord gepleegd heeft, antwoordde ze en glimlachte me onder tranen gelukkig toe. — Wie heeft zelfmoord gepleegd? vroeg ik verbaasd. Ik heet namelijk Konrad. — Ik bedoel, Arthur heeft zelfmoord gepleegd; weet je dat dan niet? — En zij glimlachte tegen me, alsof ze iets gehoord had, dat ik voor haar verbergen wilde. — Arthur? vroeg ik, was dat die jongeman, die zich gisteren op het Signal doodgeschoten heeft? — Maar natuurlijk, riep zij uit, greep me bij beide handen vast en gichelde, als wilde ze zeggen, dat ik maar niet moest veinzen, want dat ze toch alles wist. — Maar dat geeft niet, zei ze toen, nu ben je er maar één keer, net als wij allemaal. Eerst was ik zoo bang, dat jij ook mee dood zou zijn . . .”

„Lieve deugd, wat een eigenaardige geschiedenis”, zei de oudere juffrouw, en allen keken den jongeman aan met het gezicht, dat wij plegen te trekken, wanneer we op ons qui vive zijn bij een onwaarschijnlijke geschiedenis.

„Ja, het was heel eigenaardig”, zette de jongeman zijn vertelling voort. „Ik merkte dadelijk, dat Maud, al was ze ook weer opgewekt, toch heel opgewonden was. Ik beheerschte mijn eigen ontroering en vroeg haar, me van Arthur te vertellen. Ze stemde daarin toe, we zetten twee stoelen bij het venster, het werd al donker, en nu vertelde ze me haar heele avontuur. Ze vertelde het me evenwel niet, alsof ze me iets nieuws wilde meedeelen, maar alsof ze me wilde laten zien, dat ze alles wist, wat ik voor haar verborgen gehouden had. Want daar ze Arthur en mij voor denzelfden persoon twee keer aanzag, dacht ze, dat ieder van ons wist, wat de ander deed en dacht. En omdat ze ons voor denzelfden persoon aanzag, vond ze het ook niets vreemd, van ons allebei te houden”.

„Dat meisje is door de een of andere dubbelganger-geschiedenis, die ze gelezen heeft, het hoofd op hol gebracht”, bromde de onverwoestbare.

Het jongmensch zweeg en glimlachte.

„Waar heeft ze dien Arthur dan leeren kennen?” vroeg de oudere juffrouw.

„Op straat”, antwoordde het jongmensch. „Op een dag had ze hem op het trottoir zien loopen. Ze dacht, dat ik het was, ging naar den overkant en bleef een poosje zonder een woord te zeggen naast Arthur loopen. Ze keek hem daarbij aldoor aan en verheugde zich op het oogenblik, dat hij haar herkennen zou. Hij had haar ook een paar keer aangekeken, maar daarbij telkens vreemd gedaan. Maar toen had hij tegen haar geglimlacht, en nu had zij vreemd gedaan: tenslotte had hij haar aangesproken. Zij moeten een vreeselijk verward gesprek gevoerd hebben, een mengelmoes van plagen, boudeeren, vreemddoen en misverstanden. Want zij was overtuigd dat ik het was, maar voor de grap deed alsof ik haar niet kende, en hij wist niets van haar, maar was verrukt van de bekoorlijke Maud, die zoo aardig naast hem liep, en van het geheim, dat haar omgaf”.

(Slot volgt)

DE NOORDELOOS NABIJ HET DORPJE VAN DENZELFDEN NAAM

DE ABLASSERWAARD

DOOR C. G. H. BLOEMEN

HARDINGSVELD-GIESSENDAM, il n'y a qu'un pas. ☞ Ook Giessendam ligt uitgestrekt en uitgerekt — zoo men wil — langs den Merwededijk. In de historischebladen van dit dorp staat vermeld, dat de „kom" den 21en September 1777 afbrandde en dat nadien nog verscheidene malen de gemeente door brand geteisterd werd. ☞ Giessendam heeft niet het rechtstreeksche zicht op de rivier. Langs den dijk, waarlangs het dorp gebouwd is, loopt de Buiten-Giessen, en tusschen dit riviertje en de Merwede liggen zandplaten, de Peulen, die dicht begroeid zijn, en de Giessendamsche plaat. ☞ Sliedrecht echter, dat weer evenals Giessendam aan Hardingsveld, onmiddellijk aan Giessendam aansluit met z'n bebouwing, ligt weerom direct aan de rivier, met uitzondering van het deel van dit grootste dorp uit de Ablasserwaard, waarin de kerk gelegen is, en dat men derhalve als de kom zou kunnen beschouwen. Daar tegenover lagen eens het Kerkplaatje en de groote Huibert-de-Baat'splaat, waar de toen in Sliedrecht inheemsche zalmvisserij haar centrum had. Thans staan daar overal huizen en heeft men er scheepsbouwwerven opgericht. Het eens zoo bloeiende bedrijf der visserij is verdwenen. ☞ In Sliedrecht ging 't, evenals in Hoornaar, in 't jaar 1785 er raak naar toe. De boeren en handwerkslieden waren daar in de kerk bijeengekomen om hun bedrevenheid in het hanteeren van gevechtswapenen te vergrooten, toen er op een gegeven oogenblik een geweldige beweging ontstond en er om het luidst werd geschreeuwd „dat zij niet wilden of zouden excerceeren, maar wel voor den Prins. Hij moet er boven", riep men, „de Staten onder, de Patriotten weg". ☞ De Schout werd gedwongen om het oranjevaandel over te geven, er werd om het wildst op ketels, die men tot trommels had geïmproviseerd, geslagen en men hoste langs den dijk onder herhaaldelijk geschreeuw van de leuze „De Prins er boven! De Prins er boven!" De bevolking,

zoo plotseling gestoord in de rust van alle-dag, schrok hevig van dit tumult „de toestand van zaken was er akelig", zoo schreef iemand die er van weten kon. „en men vreesde niet zonder reden de droevigste gevolgen: onderscheidene lieden sloegen op de vlucht". ☞ Maar door de kalme, bezadigde en waardige houding der overheden, viel weldra weer de stilte over het vredige dorp, dat voor 't overige voor nog langen tijd stof tot gezelligen kout had overgehouden uit dit looze avontuur. ☞ Doch, waarde lezer, laat ik U niet te zeer vermoeien met het verhaal van al deze „gruwelen" en U zoeken den Sliedrechtschen dijk te verlaten om nog even naar den polder terug te keeren tot een kort bezoek aan het vriendelijke dorpje Wijngaarden, dat zoo petieterig en kleintjes met z'n veel te groote dertiend'eeuwsche kerk, daar midden tusschen die vierkante, malsch groene weilanden ligt. ☞ Ge zoudt 't hier misschien niet zoeken, maar toch was dit dorpke eens een heerlijkheid onder de hooge jurisdictie van de Grafelijkheid van Holland, nog wel een oude, vrije heerlijkheid, naar Graaf Floris de Vijfde, bij een te Medemblik op 3 Mei 1283 gegeven open brief, getuigde. ☞ De Graaf oorkonde, dat Wijngaarden daarvoor gehouden moest worden en dat alle ballingen, uit 's Graven landen of steden verjaagd, behalve zij, die eenig verraad of eenige moordpoging jegens den Graaf of diens kinderen hadden gepleegd, zich te Wijngaarden mochten ophouden en dat ook de ingezetenen van de heerlijkheid vrij zouden zijn van alle schattingen, van allen dienst, van heergevaart en van klokslag. Toen Philips van Bourgondië later graaf van Holland was, werden al deze voorrechten door hem opnieuw bevestigd. ☞ Wanneer we nu dit uitverkoren dorp verlaten over de Wijngaardsche Steeg, een kaarsrechte weg dwars door het polderland, bereiken we Bleskensgraaf, dat evenals Wijngaarden weleer, leenroerig was aan de Grafelijkheid van Holland. ☞ 't Ligt daar

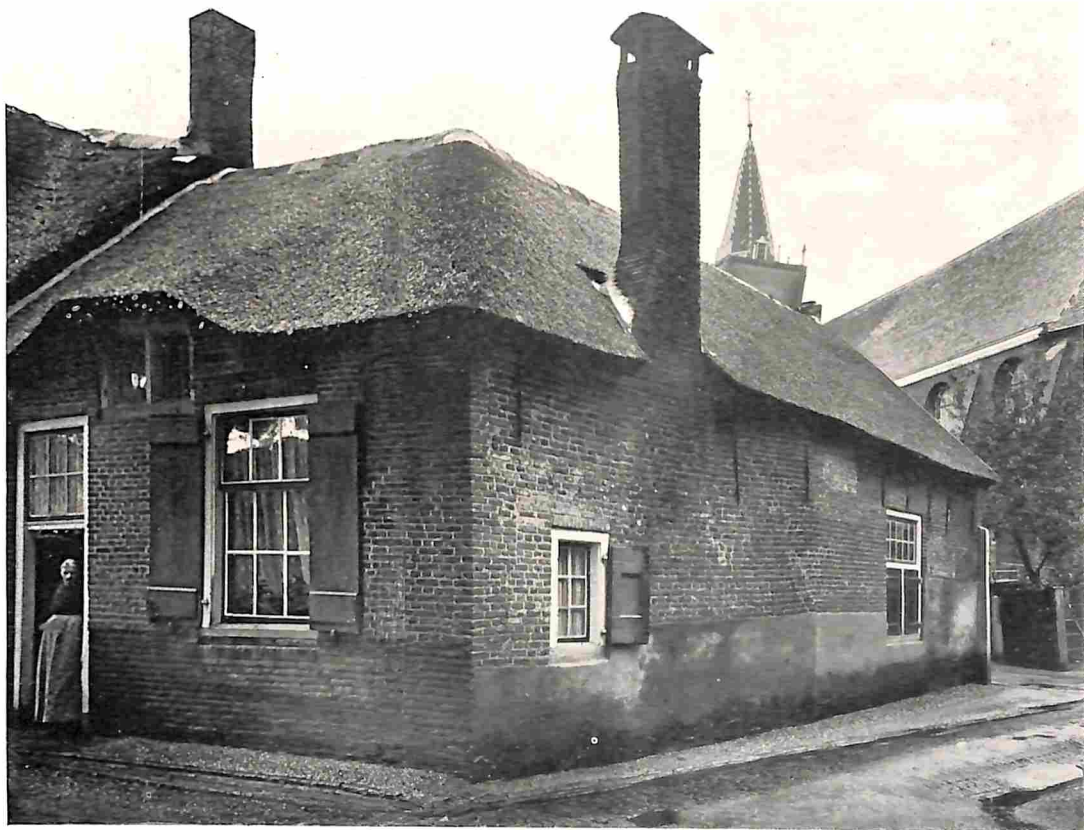
(Slot)

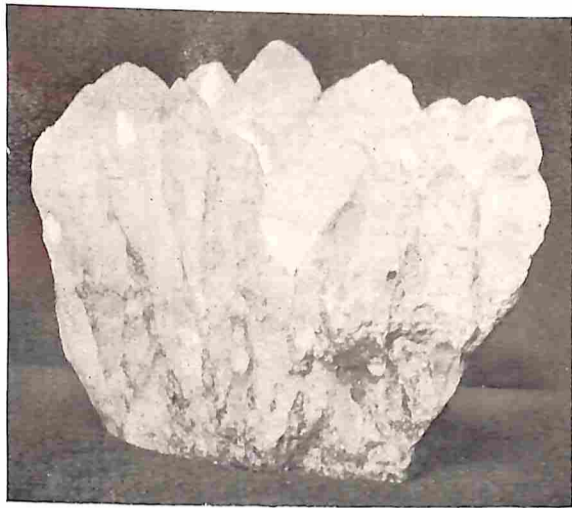
DE GIESSEN BIJ DE KARPERBRUG

mooi, dit kleine dorp aan den Graafstroom, waarlangs we in Oostelijke richting Molenaarsgraaf naderen, een evenzeer vriendelijk en goedaardig dorp, dat we echter spoedig weer verlaten, minder omdat we niet onder de bekoring zouden kunnen geraken van de zeer aparte schoonheid van den Graafstroom met z'n oevers en de aardige behuizingen van Molenaarsgraaf, of het simpele, eenbeukige kerkje van 1450, maar meer omdat we ons langs den Kerkweg, door den Gijbelandschenpolder naar Brandwijk wenschen te begeven. ☼ Daar, in het Noord-westelijk deel van het dorp, ligt een soort heuvel, in alle geval mag het een vrij aanzienlijke hoogte heeten, die De Donk genoemd wordt. In vroeger jaren is deze heuvel door natuuronderzoekers bij herhaling een voorwerp van ernstig onderzoek geweest. Men zocht namelijk naar een verklaring, waaraan het kon worden toegeschreven dat deze heuvel, te midden van lage weilanden, geheel uit zandgrond bestaat. Zij heeft een oppervlakte van 8 bunders en levert vrijwel dezelfde planten op als de heuvels welke op de Veluwe voorkomen. ☼ Vroeger, dat wil zeggen eeuwen her, stond op deze zandhoogte een klooster van Cisterciënsernonnen „Maria ter Donk”, waarvan een giftbrief bekend is van Engelbert van Nassau, Heer van Breda, uit 1424. Van dat klooster was in 1820, tijdens de groote overstroming van de Alblasserwaard, niets meer te zien, want toen stonden op den heuvel vier boerderijen waar het volk uit den omtrek met het vee een toevlucht vond. Als een merkwaardigheid zal men U in Brandwijk vertellen, hoe in die angstige dagen van 1820 ook eenige hazen, die aan het water ontkomen waren, geheel mak op den drogen heuvel rondhupten. ☼ Over hazen gesproken, dat wekt herinneringen aan jacht en dergelijke opwekkende bezigheden, zooals ook visschen waarschijnlijk mag genoemd worden. Welnu, daarvoor, en bij uitstek om baars te verschalken, kan men het best zijn in Ottoland, ten oosten van Brandwijk, in die oude heerlijkheid, waarmee eens graaf Willem Frederik van Nassau verlijd was. ☼ Wat meer naar 't Oosten ligt nog Noordeloos, een oud, reeds in 1025 door Jan van Arkel V gebouwd dorp. In de XIVe-eeuwsche kerk vindt men 'o.a. de op blz. 114 afgebeelde graftombe van Martinus van Barnevelt. Als laatste dorp in de Alblasserwaard bezoeken we Goudriaan. We zijn hier weer in de buurt van de Lek, op de hoogte van Nieuwpoort en nog midden in het polderland, waarvan de

schoonheid onvolprezen is. ☼ 't Ging niet aan om telkens weer, bij elk dorp, dat ter sprake kwam, te wijzen op de verrassende dingen, die ge in het polderland ervaren kunt. Die zijn voor elk dorp eender. Met dien verstande, dat hij die goed weet te kijken, die zich de rust gunt om de plekjes op te zoeken, die 't niet beneden zich acht om 'n zonnestraal te volgen in z'n schijnsel, tot hij ergens breekt in prachtige tooverreflex, in een slootje of tusschen het riet, die weet te turen naar tusschen horizon en lucht zich verliezende verten, overal weer nieuwe dingen ziet, telkens weer een nieuwe vreugde beleeft. ☼ 't Zijn immers de simpele, al te vaak veronachtzaamde dingen, die de blijdschap opwekken. En juist die dingen moet ge zoeken in het polderland, langs de rivieren, omdat ge er zeker van kunt zijn ze daar volop te vinden. ☼ Zòd moet ge, als ooit de lust tot eigen aanschouwen van de Alblasserwaard in U mocht groeien, deze vredige, stille landen betreden. Laat dan Uw toeristenuitrusting thuis. Kom er heen om er stil te dwalen langs de dijken en tusschen de weilanden, in allen eenvoud en zonder zucht naar sensatie. ☼ Ge zoudt ze er niet vinden en indien ge ooit den euvelen moed in U zoudt krijgen om deze goede, ongerepte landen te betreden om ze te besmeuren met super-steedsche criticasterij, laat U dan gezegd zijn, dat de teleurstelling aan Uw zijde

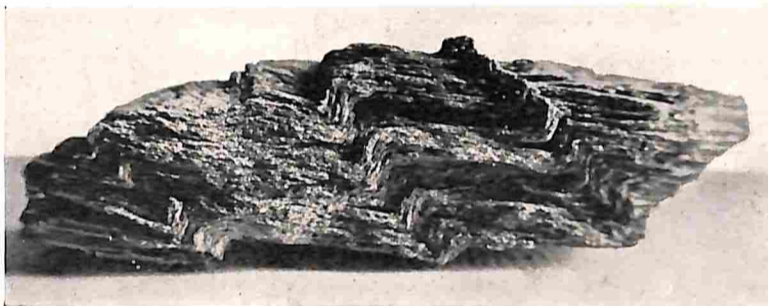
OUD HUISJE TE NOORDELOOS, OP DEN ACHTERGROND DE KERK

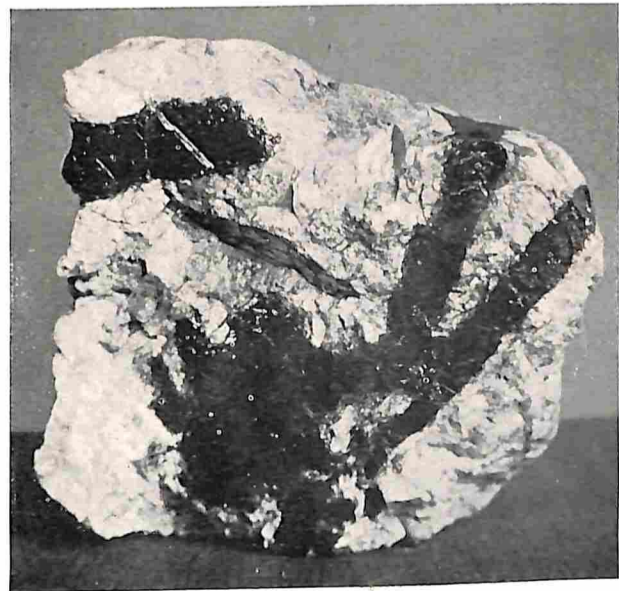
BROK BERGKRISTAL VAN DE VELUWE

zich dus op: waar komt hij vandaan? Waar zullen we het vast gesteente vinden, dat dezelfde samenstelling heeft en dus klaarblijkelijk de bakermat is van onzen zwerfer? De tweede en voor den geoloog even belangrijke vraag: hoe kwam hij hier? Welke natuurlijke agens is er geweest, die de groote hoeveelheden van aan Nederland vreemde gesteenten hier bracht? Het antwoord is sinds lang gekomen met de studie der ijstijden, die hier enkele decennia geleden opgang maakte in wetenschappelijke milieus. ☞ Toen men in Scandinavië vast gesteente vond, dat dezelfde samenstelling had als de zwerfsteenen in Nederland en Noord-West

Duitschland, toen ging het vermoeden uit naar het schuldige ijs, dat, thans beperkt tot de ijsskap van Groenland, in de verschillende ijstijden een veel grootere uitbreiding bezat en herhaaldelijk tot in ons land is doorgedrongen. Dit ijs heeft van den ondergrond allerlei gesteenten losgemaakt, die het op zijn verren en langzamen tocht meenam en weer deponeren moest, zoodra het in gebieden kwam, waar het tengevolge van andere temperatuurverhoudingen ging afsmelten. ☞ Het is duidelijk dat de losse gesteenten, die door het ijs werden vervoerd, niet ongehand den tocht meemaakten, maar daarbij langs den ondergrond en de zijwanden en ook over elkaar werden geschuurd, zoodat hun oppervlak werd gepolijst en daarbij door hardere gesteenten werd bekrast. Dergelijke gletscherkrassen zijn nu kenmerkend voor vergletscherde gebieden en leveren dan ook het duidelijkste bewijs, dat het ijs inderdaad de zwerfsteenen uit het Scandinafische gebied hierheen bracht heeft. of tal van verdere drongen zich aan de wetenschappelijke nieuwsgierigheid op. Welken weg hadden de zwerfsteenen gevolgd? en in verband daarmee: Waar ligt het

GEPLOOIDE GLIMMERSCHIST (GEVONDEN BIJ MAARN)

MICA IN GRANIEET (GEV. BIJ AMERSFOORT)

verduidelijken. De naam zwerfsteen duidt reeds aan, dat we hier te maken hebben met een stuk aardkorst, dat hier niet thuis hoort en dus van elders hierheen moet zijn getransporteerd. Een eerste vraag dringt

de verspreiding der zwerfsteenen in Nederland van groote waarde is gebleken bij het trekken der grenzen der diluviale verijzingen, waaruit dan weer gegevens werden getrokken omtrent jong-tertiaire en oud-kwartaire levensvoorwaarden en dergelijke meer. De groote verscheidenheid der zwerfsteenen, die uit onze serie foto's reeds blijkt, moet dus ook teruggebracht worden tot de verscheidenheid van gesteenten in het oorsprongsgebied, of beter: in het eenmaal vergletscherde gebied. Het wetenschappelijk onderzoek kan zich dus niet beperken tot een waarnemen van hun voorkomen hier of elders, maar moet er dus op gericht zijn een nauwkeurige beschrijving te geven ook naar gesteentekundig inzicht, want daaruit zullen ook eigenaardigheden blijken, die het oorspronkelijk gesteente op zich zelf aanwijst: De puddingsteen, die hier wordt afgebeeld, heeft een heel andere voorgeschiedenis dan de geplooid glimmerschist, om nu maar twee der voorbeelden te noemen. ☞ Naast de zwerfsteenen, dat zijn dus de resten der jongste ijstijden in ons land, vindt men in Nederland

evenwel ook andere losse gesteenten, die op zichzelf ook zwerfsteenen in meer algemeene beteekenis zijn, maar heel andere kenmerken dragen, dan de hierboven behandelde en dus ook de getuigen zijn van heel andere verschijnselen, dan de vergletschering. Een drietal foto's zijn hier bijgevoegd om b.v. verschillende vormen van wind-erosie te verduidelijken. Dat de wind een groote ver-

nielende kracht uitoefent, zal eenieder duidelijk zijn en de opbouwende kracht van deze atmosferische agens ligt hier in Zuid-Limburg op zeldzaam-mooie wijze geïllustreerd in de loess, maar ook aan een enkelen „kei" kunnen we wel zijn vroegere werkdadigheid herkennen. Het meest belangwekkende voorbeeld is zeker dat der zoogenaamde ribbelingen of strandribbels, omdat het ook heden ten dage in zijn ontstaan kan waargenomen worden aan onze kusten. Deze golfvormige verhevenheden kunnen op tweerlei wijze gevormd worden. Ten eerste op het land door den wind in losse zanden, (bijvoorbeeld in de duinen, op grotere schaal nog in woestijngebieden.) en ten tweede ook onder water door stroomingen. Dit laatste is bijvoorbeeld zeer goed waar te nemen bij eb-bewegingen aan het Noordzee-strand. Het verschijnsel zelf is niets dan een zeer bijzondere toepassing van een algemeene wet der natuurkunde, die ons leert dat

deze golfvormen ontstaan in het scheidingsvlak van twee verschillende vloeistoffen, die over elkaar bewegen. ☞ De ribbelingen zijn ons echter ook fossiel bekend, d.w.z. dat ze ons ook uit vorige perio-

de verspreiding der zwerfsteenen in Nederland van groote waarde is gebleken bij het trekken der grenzen der diluviale verijzingen, waaruit dan weer gegevens werden getrokken omtrent jong-tertiaire en oud-kwartaire levensvoorwaarden en dergelijke meer. De groote verscheidenheid der zwerfsteenen, die uit onze serie foto's reeds blijkt, moet dus ook teruggebracht worden tot de verscheidenheid van gesteenten in het oorsprongsgebied, of beter: in het eenmaal vergletscherde gebied. Het wetenschappelijk onderzoek kan zich dus niet beperken tot een waarnemen van hun voorkomen hier of elders, maar moet er dus op gericht zijn een nauwkeurige beschrijving te geven ook naar gesteentekundig inzicht, want daaruit zullen ook eigenaardigheden blijken, die het oorspronkelijk gesteente op zich zelf aanwijst: De puddingsteen, die hier wordt afgebeeld, heeft een heel andere voorgeschiedenis dan de geplooid glimmerschist, om nu maar twee der voorbeelden te noemen. ☞ Naast de zwerfsteenen, dat zijn dus de resten der jongste ijstijden in ons land, vindt men in Nederland

evenwel ook andere losse gesteenten, die op zichzelf ook zwerfsteenen in meer algemeene beteekenis zijn, maar heel andere kenmerken dragen, dan de hierboven behandelde en dus ook de getuigen zijn van heel andere verschijnselen, dan de vergletschering. Een drietal foto's zijn hier bijgevoegd om b.v. verschillende vormen van wind-erosie te verduidelijken. Dat de wind een groote ver-

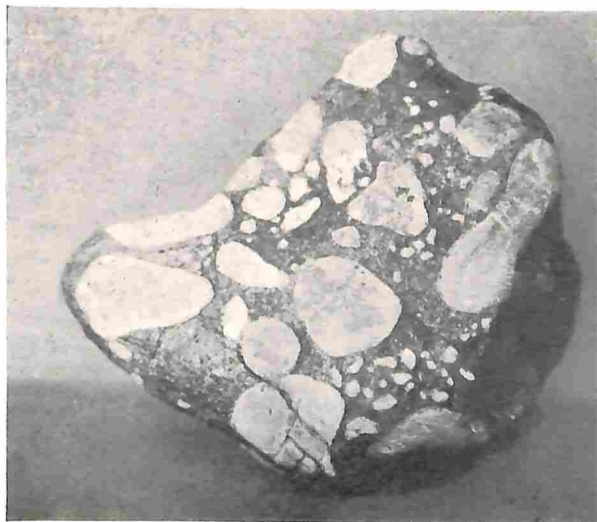
nielende kracht uitoefent, zal eenieder duidelijk zijn en de opbouwende kracht van deze atmosferische agens ligt hier in Zuid-Limburg op zeldzaam-mooie wijze geïllustreerd in de loess, maar ook aan een enkelen „kei" kunnen we wel zijn vroegere werkdadigheid herkennen. Het meest belangwekkende voorbeeld is zeker dat der zoogenaamde ribbelingen of strandribbels, omdat het ook heden ten dage in zijn ontstaan kan waargenomen worden aan onze kusten. Deze golfvormige verhevenheden kunnen op tweerlei wijze gevormd worden. Ten eerste op het land door den wind in losse zanden, (bijvoorbeeld in de duinen, op grotere schaal nog in woestijngebieden.) en ten tweede ook onder water door stroomingen. Dit laatste is bijvoorbeeld zeer goed waar te nemen bij eb-bewegingen aan het Noordzee-strand. Het verschijnsel zelf is niets dan een zeer bijzondere toepassing van een algemeene wet der natuurkunde, die ons leert dat

deze golfvormen ontstaan in het scheidingsvlak van twee verschillende vloeistoffen, die over elkaar bewegen. ☞ De ribbelingen zijn ons echter ook fossiel bekend, d.w.z. dat ze ons ook uit vorige perio-

de verspreiding der zwerfsteenen in Nederland van groote waarde is gebleken bij het trekken der grenzen der diluviale verijzingen, waaruit dan weer gegevens werden getrokken omtrent jong-tertiaire en oud-kwartaire levensvoorwaarden en dergelijke meer. De groote verscheidenheid der zwerfsteenen, die uit onze serie foto's reeds blijkt, moet dus ook teruggebracht worden tot de verscheidenheid van gesteenten in het oorsprongsgebied, of beter: in het eenmaal vergletscherde gebied. Het wetenschappelijk onderzoek kan zich dus niet beperken tot een waarnemen van hun voorkomen hier of elders, maar moet er dus op gericht zijn een nauwkeurige beschrijving te geven ook naar gesteentekundig inzicht, want daaruit zullen ook eigenaardigheden blijken, die het oorspronkelijk gesteente op zich zelf aanwijst: De puddingsteen, die hier wordt afgebeeld, heeft een heel andere voorgeschiedenis dan de geplooid glimmerschist, om nu maar twee der voorbeelden te noemen. ☞ Naast de zwerfsteenen, dat zijn dus de resten der jongste ijstijden in ons land, vindt men in Nederland

EIVORMIGE SCHRIFTGRANIEET UIT DE BUURT VAN AMERSFOORT

Z.G.N. PUDDINGSTEEN (KIEZEL IN KIEZEL)

zal zijn. Het stoere, ras-Hollandsche poldervolk, de dorpers van de dijken, zij zullen U goed gezind zijn als ge hen nemen wilt zooals ze zijn, maar zij zullen U buitensluiten en U niet opnemen in hun stille gemeenzaamheid als ge hen in superioriteitswaan zoudt willen overbluffen. ☞ Maar zoo zult ge niet gaan, nietwaar. Er is immers reden tot eerbied voor het waterland, voor het volk dat daar al eeuwen lang den strijd tegen den vijand, dien het lief heeft, vecht, en reden immers ook tot eerbied voor de historie van het land en zijn dorpen, ook al is die geschiedenis dan niet van overweldigende betekenis of van groote dimensies en slechts van zeer lokalen aard. ☞ Als ge alléén van Parijs houdt, of van Londen, kom dan niet naar dit polderland, maar wilt ge vrede, onbesmeurde klaarheid, water, lucht, land en goede menschen, kom dan naar de Ablasserwaard.

De rusteloze aarde

OORKONDEN HARER GESCHIEDENIS (Slot)

DOOR R. GHEYSELINCK

ONDER de vele groote en kleine gegevens, die den geoloog richtlijnen kunnen zijn bij de reconstructie der aardgeschiedenis, wil ik ditmaal een zeer beperkt materiaal uitkiezen, omdat het me in de eerste plaats een inleiding kan zijn voor een volgende serie bijdragen over ijs en gletschers en ook omdat het vrijwel het eenige gebied is, waarop de leek in Nederland in contact kan komen met de geologie: de zwerfsteenen. Overal in den lande vindt men eenzame wandelaars, die wel eens een eigenaardig gevormden kei meebrachten van hun tochten of getroffen werden door een of ander gekleurd gesteente, dat ze dan bij gelegenheid aanbieden aan „iemand, die er meer

van weten kan". Zoo ontmoet de geoloog bijna dagelijks menschen uit alle standen, die uit een verborgen plaatsje een „merkwaardigheid" opdiepen en het hem triomfantelijk een „bewondering aanbieden. Velen zijn er ook, die groote verzamelingen van zwerfsteenen hebben opgezet en er met gerechvaardigden trots op kunnen bogen, dat deze soms in verscheidenheid en rijkdom verre het bezit van menig museum overtreffen. ☞ Dat dit hier in Nederland meer dan in eenig ander land het geval is, is eenerzijds makkelijk te verklaren door de in dit opzicht zoo merkwaardige ligging van ons land, zooals uit het volgende trouwens nog zal blijken, en is anderzijds ook een op zichzelf zeer verheugend verschijnsel, maar — de geïnteresseerde lezer neme me dezes didactischen toon niet kwalijk — het heeft herhaaldelijk geleid tot een ongelukkig uiterste. Velen dier verzamelaars hebben zich op grond van een jarenlange ervaring als „keienzoekers" wel eens aan publicaties gewaagd, die ook voor de wetenschap van onschatbare waarde hadden kunnen zijn, wanneer ze waren tot stand gekomen na een voldoende voorstudie der meest elementaire beginselen en methoden der gesteenteleer. Een ander betreuswaardig feit is daarbij ook, dat deze verzamelingen na den dood van dengene, die ze in jaren van moeizamen arbeid heeft opgebouwd, meestal in handen komen van erfgenamen die voor dezen rommel bitter weinig voelen en hem dan ook weer op straat gooien, zonder zich een oogenblik rekenschap te geven van de groote waarde, die deze

rommel krijgen zou, wanneer hij aan een of ander instituut werd afgestaan of in handen gesteld werd van iemand die er ditmaal ook meer van weet. ☞ Dat aan deze zwerfende keien inderdaad problemen van grooter belang dan kleur en vorm verbonden zijn, wil ik in het volgende trachten te

GRAFMONUMENT IN DE KERK TE NOORDELOOS

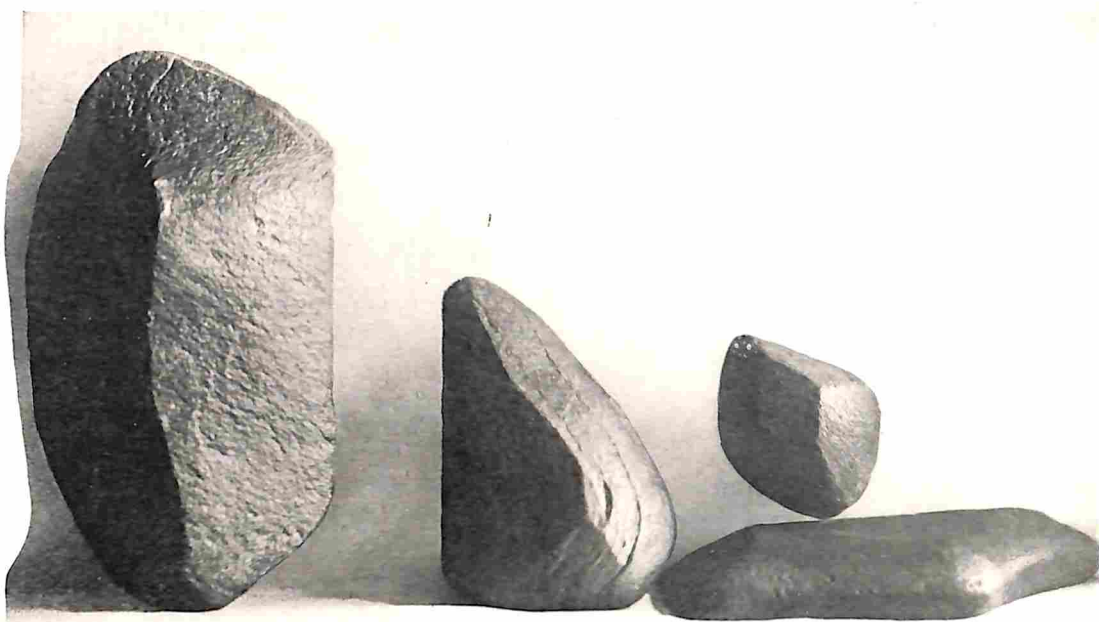

DE GIESSEN MET GEZICHT OP GIESSEN NIEUWKERK

den zijn bewaard gebleven in de tot zandsteen verharde losse zanden uit die tijdperken. Wordt hier nu een „kei” gevonden, waaraan we deze ribbelingen herkennen, dan weten we dus ook, dat hij afkomstig moet zijn uit een woestijn- of zandig-kustgebied. In het groot kunnen we deze fossiele ribbelingen terugvinden in de zoogenaamde bontzandsteen uit de buurt van Trier. ☞ Aan den wind moeten we ook de zoogenaamde kriskrasgelaagdheid toeschrijven, die in een bijgaande foto geïllustreerd wordt. Deze onregelmatig afwisselende gelaagdheid is kenmerkend voor woestijngebieden, vooral wanneer ook de zandsteen een typisch roodachtige kleur vertoont. ☞ Zij kan echter ook veroorzaakt worden door stroomend water in een rivier, maar dan vinden we in samenhang daarmee een afwisseling van grof grint en fijner materiaal, wat bij de gewone, door winden ontstane kriskrasgelaagdheid niet het geval is. Het hier afgebeelde voorbeeld is dus een gesteente afkomstig uit een woestijngebied en komt vermoedelijk uit dezelfde bontzandsteen der omgeving van Trier. Het tijdperk waarin dit gesteente werd gevormd, wordt juist om zijn voorkomen daar Trias genoemd. Een derde en laatste voorbeeld van wind-erosie vinden we hier ook wel eens in de zoogenaamde driekanters, dat zijn keien die meestal door scherpe ribben en platte vlakken begrensd zijn; waarom ze juist driekanters genoemd worden is niet duidelijk, want het aantal kanten is wisselend en meestal grooter dan drie. Men kan den eigenaardigen vorm dezer keien verklaren door aan te nemen dat ze reeds als rolsteen voorkwamen toen de wind er vat op kreeg en daarbij een soort stabiliteitsvlak bezaten, waardoor ze „vaster” lagen en minder regelmatig konden verplaatst worden.

ZANDSTEEN MET RIBBELINGEN, VER-
OORZAAKT DOOR DEN WIND IN DE WOES-
TIJN OF AAN HET STRAND

ZOOGENAAMDE DRIEKANTERS

KRISKRASGELAAGDHEID IN ZANDSTEEN

GEPOLIJSTE ROLSTEEN MET DUIDELIJKE GLETSCHER-
KRASSEN

De zandstormen of beter de winden met zandkorrels beladen (woestijn!) die er over heenbliezen, slepen aan den kei een tweede vlak. Toen de wordende driekanter door een of andere oorzaak verplaatst werd en daarbij bijvoorbeeld op een ander stabiliteitsvlak kwam te liggen, kon de wind dus weer aan een nieuwen kant een zoogenaamd windvlak slijpen, waardoor tegelijkertijd ook de scherpe windribben ontstonden. Aldus zou dan ook het willekeurig aantal vlakken en ribben dezer typische steenen verklaard kunnen worden. De verdere verkleeningen of gesteenten die hier afgebeeld worden, vertoonen alle eigenaardigheden die op bepaalde geologische processen kunnen teruggebracht worden, maar wier verklaring of verduidelijking beter volgen kan aan de hand van grootere en algemeener illustraties, die bij volgende bijdragen geplaatst zullen worden ¹⁾.

1) De bovenste en benedenste afb. op deze blz. zijn ontleend aan: Bos: Geologie voor Natuurvrienden. S. W. Melchior. Amersfoort. f 3.—, geb. f 1.—.

GLADIOLUS

DOOR G. KROMDIJK

DE Gladiolus, ook bekend als Zwaard-
familie der Iridaceae en is afkomstig uit
Zuid-Afrika,
Klein Azië en
Zuid-Europa.
Het is een knol-
gewas dat zeer
rijk aan vormen
en kleuren is. Er
bestaan wel
± 200 soorten in
verschillende ras-
sen. Nu door hy-
bridisatie dezer
rassen onderling
het aantal soor-
ten de laatste ja-
ren nog sterk is
vergroot, onder-
scheidt men ze
in twee groote
groepen, n.l. de
vroeg- en de laat-
bloeiende, wat
vooral voor den
liefhebber van
grootte waarde is.

Over de vroegbloeiende soorten zullen we thans niet spreken, deze toch worden reeds in het najaar geplant. Van meer belang

zijn de laatbloeiende soorten, daar de planttijd thans spoedig aangebroken is. De Gladiolus is over den geheelen aardbol verspreid, wel een bewijs dus dat ze overal hoog gewaardeerd wordt. Wij als Hollanders kunnen er trotsch op zijn, dat zoo'n echt nationaal product over de heele wereld zóó gevraagd wordt. De Nederlandsche kweekers zijn het toch, die de enorme verbeteringen aan vorm en kleur tot stand wisten en nog weten te brengen. Want al schijnt het volmaakte bereikt te zijn, toch zoekt men nog steeds naar verbeteringen. De nieuwste soorten van thans hebben bloemen die de Amaryllis bijna in grootte evenaren. Ook in Frankrijk en België werden vele goede nieuwigheden gewonnen, hoewel men hier te lande aan de spits staat. Cosmopoliet als de Gladiolus is, werden haar goede hoedanigheden in vele toonaarden bezongen, en 't is daarom geen wonder dat ze zoo'n algemeene bekendheid heeft verworven. En hoe staan wij Hollanders daar nu tegenover? Eerlijk gezegd, al de goede hoedanigheden van dit fraai bloeiend knolgewas worden hier maar matig geapprecieerd. O ja, als snijbloem is de Gladiolus onovertrefbaar, daar zijn we het allemaal wel over eens; die stevige lange stengels, die groote mooi gevormde, schitterend gekleurde bloemen, de lange houdbaarheid op water, het gemakkelijke vervoer, 't zijn allemaal hoedanigheden die een bloem het stempel van „goede snijbloem” bezorgen. We koopen ze dan ook veel, want ze schikken immers ook zoo gemakkelijk in de vazen. Grootte massa's bloemen worden dan ook jaarlijks verhandeld. Maar als tuinplant, als perkplant, neen, zóó vindt ze bij ons weinig waardeering. We vinden ze zoo lang en zoo kaal; dat zijn toch geen planten voor een perk? Neen, tenminste niet voor een perkje in uw voortuintje, zooals we enkele jaren geleden eens zagen. Daar deugen ze niet voor, daarin kunt u beter andere bol- of knolgewassen zetten. Gebruikt men ze echter in combinatie met andere gewassen, dan kunt u ook met perkbeplanting fraaie successen bereiken. Stelt u voor: een achtergrond van groene Coniferen, met een groot perk wit bloeiende Spirea's (Astilbe's) daar tusschen door losjes geplant roode Gladiolus, een perk met witte Mignon-Dahlia's en roode Gladiolus, een perk met bruinbladige Canna's, afgewisseld met

Foto ja. C. J. Briejèr, Hillegom

GLADIOLUS PRIMULINUS SCARLET BEDDER

oranje-rood, er zijn nog veel meer mogelijkheden. Zoekt u die zelf eens! Even onmisbaar als de voorjaarsbloembollen in den border zijn, even onmisbaar is daar de Gladiolus. We planten ze aan groepjes van 20 tot 30 bij elkaar, liefst in één kleur. Mooi zijn ze ook te gebruiken tusschen vroeg bloeiende vaste planten, die 's zomers spoedig afsterven. Veel is er niet aan te doen, ze groeien op elken goed losgewerkten, flink bemesten grond. Ze verlangen echter absoluut een plaats in het volle licht. Zoodra de zware bloemstengels verschijnen, doen we goed ze tijdig van stokken te voorzien. Willen we ze als snijbloem gebruiken, dan zetten we er een apart hoekje van op, waar we naar hartelust in kunnen snijden. We nemen dan verschillende soorten, die we groepsgewijze van half Maart tot begin Mei uitplanten. Men heeft dan den geheelen zomer door een opeenvolgende bloei. Ten slotte geven we nog enkele van de beste soorten, daar de prijzen momenteel zeer laag zijn, kan men zich voor een luttel bedrag, van het beste uit het beste verzekeren. Jacoba v. Beyeren paars, Baron v. Wijnbergen zalmkleurig-rose, The Queen schitterend-rose (zie afb.), Mount Everest wit, Pfitzer's Triumph oranje-rood, zeer groote bloemen. Bij een eventuele bestelling vergeten we niet te vermelden dat we de grootbloemige soorten wenschen. Onder de laatbloeiende heeft men ook de Gladiolus Primulinus met kleinere, maar elegantere bloemen, die zich voor snijbloemen nog beter leent dan bovenstaande. Goede soorten hiervan zijn o.a. Scarlet Bedder helder scharlaken (zie afb.), Salmonea helderrood met terracotta, Hermione oranje-zalmkleur, Maidenblush zacht rose. Het is vooral voor bloembollen, dat we nog weer eens meenen op te moeten merken: koopt uw bollen bij solide firma's, men blijft dan verschoond van kleine, zieke en niet bloeiende bollen.

SLOT TARASP IN BENEDEN-ENGADIN

DOOR R. P. VAN DER PANT JR. EEN MODERN SPROOKJE

GRAUBÜNDEN is het land der grijze burchtrünes. Vele eeuwen geleden waren die ommuurde uitzichtstorens reeds rünes en er is veel fantasie voor noodig, zich die haast ontoegankelijke naakte steenmassa's voor te stellen als door ridders en edelvrouwen bewoonde sloten. De burcht Tarasp vormt in vele opzichten een uitzondering. Reeds dadelijk door zijn vrije ligging op een kegelvormige rots, midden in het ter zelfde plaatse vrij breede Inn-dal, waar hij in den loop der eeuwen menig vijandig leger den vrijen doortocht belemmerd heeft. Vooral echter door de aanwezigheid van goed bewoonbare vertrekken. Een wandeling door de ommuurde buitenhoven overtuigt u dadelijk, hoe hier naast de bezetting alle bewoners uit

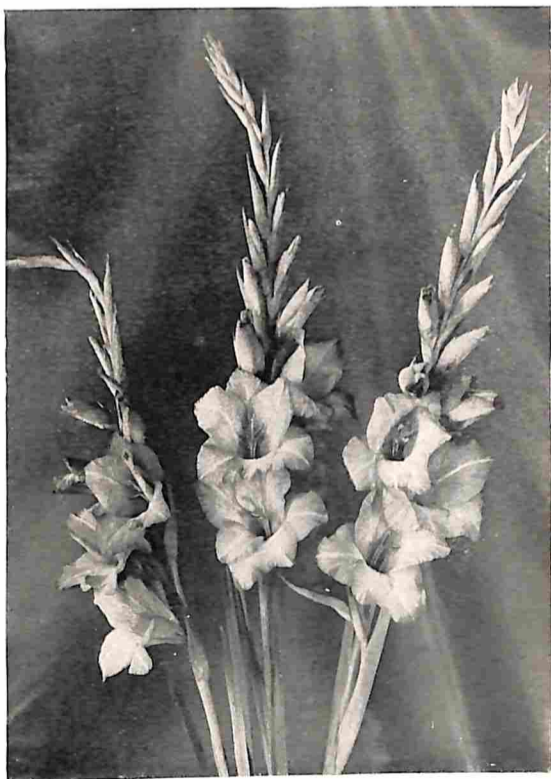

Foto ja. C. J. Briejèr, Hillegom

GLADIOLUS THE QUEEN

Foto ja. C. J. Briejèr, Hillegom

WITTE GLADIOLUS

de omgeving een betrekkelijk veilig toevluchtsoord vonden. Het hoogste gedeelte van den breeden toegangsweg gaat schuil achter een verdedigingswal met schietgaten en is bij de twee torentjes nog gemakkelijk te versperren. Weinig vermoedt men beneden, hoe geraffineerd hier boven die weg in de massieve rots uitgehouwen is. ☼ Als de bezetting zich

binnen den eersten buitenhof teruggetrokken heeft, moeten de aanvallers langs een nagenoeg loodrechten rotswand, waarlangs men over de gehele lengte steenen omlaag kan werpen. ☼ Maar niet om strategische redenen geleiden we u naar den nu zoo v r e e d z a m e n burcht Tarasp, waar ieder zonder fantasie, talrijke cultuurtijdperken kan laten herleven. Door een poort in den trapsgewijs tegen de rots opklimmenden buitensten walmuur betreedt u in het zuidwesten het eerste buitenhofpleintje met poortgebouw.

waartegen de noordelijke walmuur begint, die overal den buitenrand van de grillige rotsformatie volgt en van talrijke schiet- en kijkgaten voorzien is. Langs een vrijstaand, 1716 gedateerd gebouw met zeer dikke muren, het zoogenaamde kruithuis, stijgt men in oostelijke richting naar een tweede poortgebouw, dat zich links bij den walmuur aansluit en rechts bij de hooger oprijzende steile rots, waarop burchtoren en woonruimten zich verheffen. Tusschen het poortgebouw en den massalen woontoren zijn in derotshelling nog twee verdedigingsmuren opgetrokken. Het poortgebouw geeft toegang tot het tweede buitenhof. Hier bevindt zich een geheel buiten den walmuur uitgebouwde vierkante verdedigingstoren. De vrijgrote, inwendig beschilderde slotkapel, met rond

koor op het oosten, sluit met haar westwand tegen een derde poortgebouw, dat zelf weer opgevangen wordt door een hoogen, slanken toren, die den indruk maakt van een kerkcampanula, maar inderdaad de oostelijke hoektoren is van de oudste woonruimten van den burcht, die zich naar het westen bij den massalen verdedigingstoren aansluiten. Door dit poortgebouw komt men, nog steeds stijgend, op een derde buitenhof, in het oosten en zuiden door den walmuur afge-

sloten. In het westen rijst nu de burchtgevel op. Door een poortvormige opening in dezen gevel betreedt men door een overwelfde lange ruimte eindelijk den aan alle zijden door hooge gevels omringde binnenhof. ☼ Achter den noordgevel liggen de overwelfde oudste burchtruimten; achter den zuidgevel de drie verdiepingen burcht woonruimten, die direct

boven op den zuidelijken walmuur opgetrokken zijn en met den nog iets hooger opgaanden noordwestelijken hoektoren naar buiten het totale burchtmassief vormen. Achter den smalen westgevel bevinden zich toegangen naar de uitwendige verdedigingsgangen en naar de kelderruimten. ☼ Op de foto's is deze beknopte situatieschets van burcht Tarasp wel te volgen. ☼ Als vroegere burchtheeren of burchtvrouwen eens een kijkje konden nemen in den hui-

digen woonburcht! Wat zouden zij zich verbazen, hoe alles daar intact gebleven is en toch volslagen veranderd in een stijlvol oud sprookje met geraffineerd modern comfort. ☼ Trap op, trap af, komt men door een doolhof van grootere en kleinere vertrekken. Burchtzalen met de prachtigste antieke plafonds en wandbetimmeringen, stijlzuivere, zeer oude meubelen, aardewerk en schilderijen, zitkamers met vensternissen, slaapkamers met opgemakte praalbedden, alles alsof het eeuwen onveranderd zoo geweest is. Boven de woonverdiepingen uitgebouwde overdekte houten verdedigingsgangen met verrassende uitzichten over beneden-Engadin en schilderachtige inkijkjes op de verschillende burchthoven. ☼ In den bij iedere ruïne nog aanwezigen burchttoren geven een Rüstkamer en de boven- en benedenzaal voor-

beelden, hoe die vierkante torenkamers ingericht en heel goed bewoonbaar gemaakt konden worden. ☼ Toch was de burcht Tarasp omstreeks 1900 niets meer dan een havelooze ruïne, met alleen op den woontoren een dak. ☼ Graubünden mag zich wel gelukkig prijzen, dat deze ruïne in 1900 werd aangekocht door een kunstlievend en vermogend inwoner van Dresden. ☼ Het verloop heeft werkelijk iets van een sprookje, maar dan een zeer modern sprookje. ☼ De geschiedenis van

SLOT TARASP. RUIËNE VOOR DE RESTAURATIE. UIT HET ZUID-WESTEN GEZIEN

HET SLOT TARASP UIT OOSTELIJKE RICHTING GEZIEN. IN HET DAL HET PLAATSJE SPARSELS

de heeren van Tarasp reikt tot vóór het jaar duizend terug. Wij willen u niet vermoeden met een lange rij opvolgende eigenaren uit vroeger eeuwen, die alle in een trapportaalfries in historische volgorde vermeld staan. In 1626 kwam Tarasp aan het nog bestaande, bekende en invloedrijke geslacht der la Planta von Wildenbergs, die hun stamslot in het naburige Zernez nog nu en dan bewonen. In 1644 werd Tarasp van Oostenrijk (Tirol) vrijgekocht en in 1803 kwam het aan het kanton Graubünden, dat het tot 1815 nog gedeeltelijk bewoonde slot verpachtte en in 1829 voor 250 florijnen verkocht. Later ging het nog vier maal in andere handen over, tenslotte aan Nationalrat la Planta, wiens zoon het in 1900 met omliggende landerijen voor 20.000 franc verkocht aan Dr. Lingner uit Dresden, waarmede dan het moderne sprookje eerst recht begint. Dr. Lingner was niet de in sprookjes te ver-

wachten oud-adellijke prins, die het ingeslapen en vervallen slot tot nieuw leven wekte, doch een grootindustriël uit Dresden, de uitvinder en fabrikant van het bekende Odol mondwater. Zijn hobby was het verzamelen van oude fragmenten uit gesloopte gebouwen, meubels, schilderijen, aardewerk, wapens, enzovoort. De aankoop van de ruïne Tarasp maakte het hem nu mogelijk, zijn kunstschat op ongezochte wijze onder te brengen in een alleszins waardig milieu, dat elke denkbare museumruimte ver overtreft. Nu behoefde hij zijn verzameling niet op te hoopen in een museumpakhuis, maar zou ze een vorstelijk verblijf versieren, een koning waardig. Daarom bood hij den luisterrijk te herstellen burcht Tarasp bij voorbaat aan den koning van Saksen aan. Dr. Lingner had het geluk in Walter Türcke een idealen architect te vinden, voor wien de Graubündner burchtruïnes en oud-engadiner woonhuizen geen geheimen verborgen hielden, maar die tevens midden in het

volle moderne leven stond, waar electriciteit, woon- en sanitair comfort een zoo belangrijke rol in spelen. In 1907 en 1908 werden alle vroeger noodzakelijk geworden herstellingen, die zich niet al te zuiver bij den oorspronkelijken burcht aanpasten, gesloopt en daarna de plannen voor een piëteitvol herstel uitgewerkt. Lingner verschafte de millioenen en van 1910 tot 1914 werd het geheel herbouwd. Toen begon de oorlog en wierp ook een eerste schaduw over dit grootdeels voltooide werk en het moderne sprookje, dat niet blij eindigt. Dit past zoo bij onzen tijd. Voor Walter Türcke was het niet weggelegd, zijn grootsch opgevat werk te voltooien, maar architect Robert Kosenbach bracht het van 1914—1916 volgens de gemaakte plannen tot een alleszins geslaagd einde. Ook Dr. Lingner had niet veel eeren voldoening van zijn werk. De koning van Saksen weigerde de schenking te aanvaarden, naar men zegt omdat de kosten aan onderhoud, bewoning en belasting verbonden, boven zijn finantiële draagkracht zouden gaan. Bij testament vermaakte Lingner toen Tarasp aan den Groothertog

van Hessen. Ook zelf zou Dr. Lingner de voltooiing van zijn levenswerk niet overleven. Op 5 Juni 1916 stierf hij. Ernst Ludwig, Grossherzog von Hessen und Beirhein, bewoonde met zijn gevolg en logeergasten den burcht eenige achtereenlopende jaren gedurende de zomermaanden, maar om begrijpelijke redenen is hem dit reeds sinds eenige jaren niet meer mogelijk. Het slot is nu voor touristen te bezichtigen, die werkelijk vol waarachtige bewondering kunnen zijn over het stijlvol geheel. Het meest geraffineerd comfort is aanwezig, maar nergens zichtbaar. Alle slaapkamers hebben vaste waschtafels met warm en koud stroomend water en de voornaamste gastvertrekken complete badkamers, maar dit alles is verborgen achter oude betimmeringen en fraai bewerkte antieke deuren. Nergens valt de centrale verwarming op, evenmin als elektrische schakelaars. Aan de oorspronkelijke

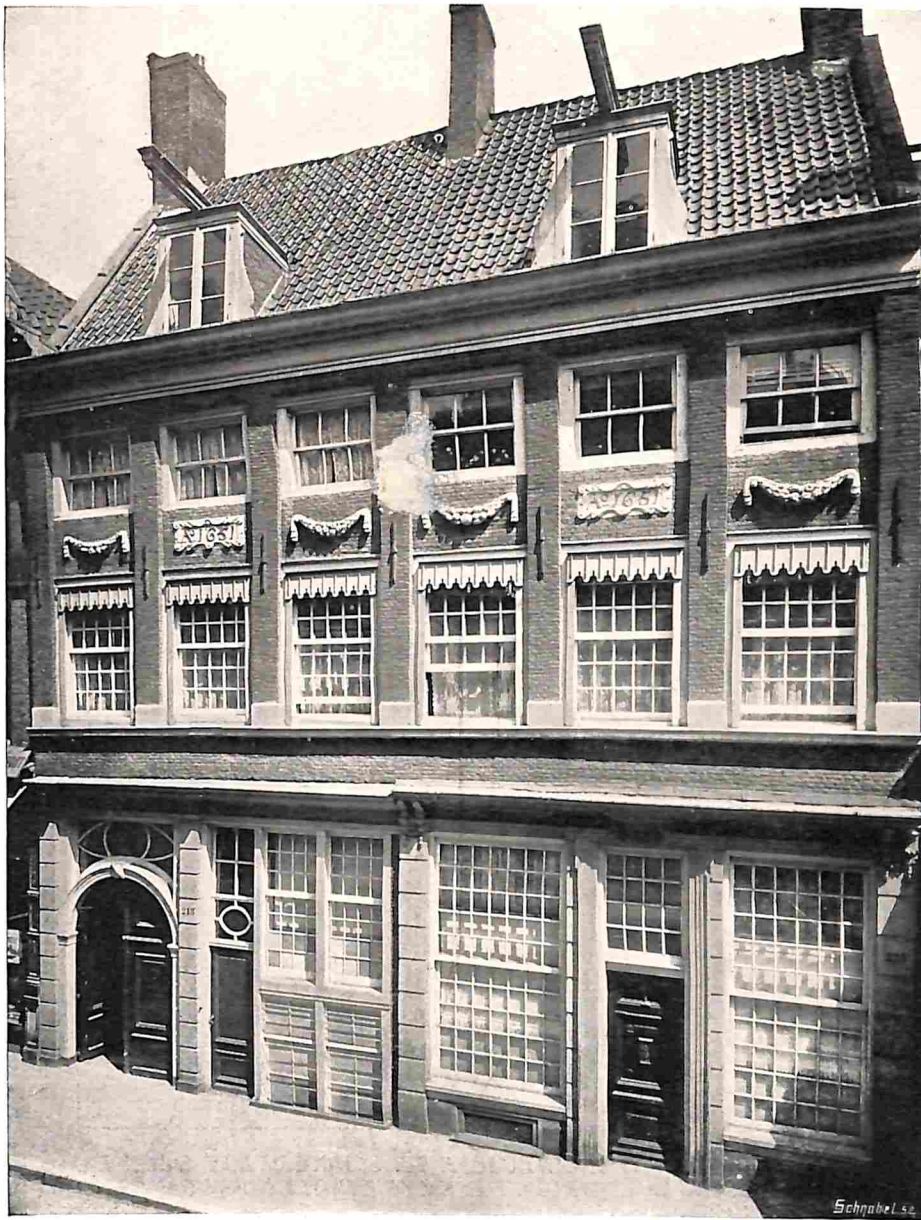
indeeling van den woonburcht is echter niets veranderd. Gangen waarop de verschillende woonvertrekken, eetzaal, ridderzaal en slaapkamers uitkomen, zijn niet aangebracht, zoodat men nog van het eene vertrek in het andere komt, met telkens nieuwe verrassende doorkijkjes. Zoo'n aartsvaderlijke slaapkamer, die men slechts verlaten kan door een paar andere gastvertrekken, geeft zoo iets echt gemoedelijk intiem. De oorspronkelijke bakkerij en keukens zijn ingericht met moderne ovens en elektrische fornuizen, waar het beste hôtél afgunstig op kan zijn, terwijl een kleinere overwelfde oud-engadiner keuken geheel antiek en oorspronkelijk ingericht is. Buiten den walmuur, in het slotpark, is nog een zeer oude waterput, waar een toren overheen gebouwd is. Op dit water is men echter niet meer aangewezen, want van ver uit de bergen, waar ook de beroemde geneeskrachtige bronnen van de omringende mondaine badplaatsen ontspringen, wordt het zuiverste bronwater door een eigen waterleiding naar

de hooge rots gevoerd, waar boven op de aloude burcht nu weer in nooit eerder aanschouwden luister praalt, helaas zonder vaste bewoners, die van zijn stijlvol interieur kunnen genieten.

EEN HEEMSCHUT TENTOONSTELLING

DOOR MATTY VIGELIUS

HEEMSCHUT waakt over de schoonheid van ons land. Het teere mooi van ons landschap, de bouwkunst van vroeger eeuwen, natuurmonumenten van allerlei aard zijn bij hem veilig. Hij bewaart ze voor de vernielzucht van een generatie zonder piëteit: hij beschermt ze tegen grond- en bouwspeculanten. In 1910 werd de bond Heemschut opgericht. Het verlangen hiernaar leefde reeds lang, want meer en meer kwam men tot de ontdekking dat aan ons landschap overal onherstelbare schade werd aangericht door onoordeelkundig weghak-

EEN VROEGERE R.K. SCHUILKERK TE AMSTERDAM, IN 1910 GESLOOPT: DE „BOOMPJESKERK” AAN DE KALVERSTRAAT BIJ DE MUNT

ken van beplantingen of het dempen van karakteristieke watertjes, het bouwen van on-aesthetische buitenhuizen en boerderijen en het sloopen van datgene, wat uit kunsthistorisch oogpunt voor het nageslacht diende bewaard te blijven. ☒ Reeds werkten een aantal vereenigingen op dit terrein, doch de resultaten hiervan stelden teleur. Eerst door aansluiting in een grooten bond zou het mogelijk worden doeltreffenden arbeid te verrichten. Zoo kwam dan ten slotte de bond Heemschut tot stand. ☒ Aanvankelijk bestond het werk in het houden van congressen, waarop de bestaande toestanden werden besproken en de middelen tot verbetering beraamd. Doch spoedig daarop kwam de oorlog, die de algeheele aandacht opeischte en het Heemschut-werk totaal naar den achtergrond drong. Eerst geleidelijk aan keerde de belangstelling ervoor terug, toen meer en meer het dorpschone bedreigd werd en de toestand kritiek begon te worden. ☒ Een der eerste dingen, die ter hand genomen werden, was de verbetering van de dorpsbouwkunst. Er werd op dit gebied allereerst gezondigd. Had een boer een nieuwe boerderij noodig, dan stapte hij naar den dorpschen aannehmer en droeg dien den bouw op. Het resultaat was dan in vele gevallen weinig minder dan een misbaksel: een of andere villa, of desnoods een stadshuis, eenigermate tot boerderij omgevormd. Waarjuist de boerenwoning zulk een karakteristiek onderdeel van het landschap vormt en iedere streek een eigen type vertoont, lag het voor de hand, dat men in de eerste plaats het boerenhuis weer in den doelmatigen en daardoor aesthetischen bouwtrant der oude boerderijen diende te herstellen. ☒ Ten deze hangt natuurlijk veel af van de medewerking der gemeentebesturen. Krijgen zij een bouwaanvraag binnen, dan kunnen ze deze naar Heemschut opzenden, die ze zoo noodig corrigeert of er een geheel nieuw ontwerp voor maakt, waarbij dan volkomen wordt rekening gehouden met het doel en de verlangens der bewoners. Reeds in 1916 werd dit werk ter hand genomen en is thans opgevoerd tot een „produktie“ van 500 bouwplannen per jaar. Wat nogal wat zeggen wil, indien men bedenkt, dat al deze arbeid gratis door het bestuur verricht wordt. ☒ Thans zijn echter vrijwel overal provinciale schoonheidscommissies in het leven geroepen en Heemschut is nu bezig den arbeid daaraan over te dragen. Ten slotte geschiedt deze het best districtsgewijs. En voor Heemschut komt hierdoor tijd vrij voor andere dingen. Zoo heeft men zich b.v. het vorige jaar geworpen op den Weg in het Landschap (W.I.L.). ☒ Nederland krijgt binnenkort een geheel nieuw wegensstelsel, waarin de schoonheid een rol van beteekenis zal vervullen. Niet alleen de groote rijks- en provinciale wegen zullen onder handen genomen worden, maar ook zal in ieder dorp iets aan den weg worden gedaan. Hierbij zullen dan misschien wel boomen moeten worden omgehakt, of slooten gedempt. Dat zal dan in bepaalde kringen wel aanleiding geven tot luid gejammer. Maar met weklagen lost men geen moderne verkeersproblemen op. Het gaat er nu om, van het nieuwe iets goeds te maken. Vernieuwing is nu eenmaal vaak noodzakelijk en dat daarbij offers aan natuurschoon moeten worden gebracht, soms onvermijdelijk. Doch dit behoeft nog niet

HET VOORMALIGE RAADHUISJE TE SCHOORL. DAT DOOR DE VEREENIGING „HENDRICK DE KEYSER“ IN EIGENDOM WERD VERKREGEN EN DOOR HAAR IN OUDEN LUISTER WERD HERSTELD ARCH. J. DE WYK

te beteekenen, dat het resultaat een geschonden landschap zal zijn. De vereeniging Heemschut draagt zorg voor de goede oplossing, welke het aesthetische nooit uit het oog verliest, maar toch ook aan moderne eischen weet tegemoet te komen. ☒ Een nieuw arbeidsveld vormt thans de strijd tegen de ontsierende reclame. Wanneer men door streken reist, waar nog weinig op dit gebied wordt gedaan, b.v. door België, ziet men, dat het landschap en ook de steden overal worden ontsierd door reclameborden. Antwerpen en Brussel zijn afschrikwekkende voorbeelden hiervan. ☒ Op aandringen van Heemschut was de provincie Noord-Holland de eerste die een provinciale verordening vaststelde op de ontsierende reclame. Tegenwoordig hebben alle provinciën zulk een verordening. De provincie Brabant was de laatste; zij kwam het vorig jaar het gezelschap completeeren. ☒ De eerste stad, die een stedelijke verordening op dit gebied maakte, was Nijmegen. Thans hebben ook weer een groot aantal plaatsen dit voorbeeld gevolgd. De dorpen hebben zoo iets meestal niet, doch dit is ook minder noodig, daar deze dan onder de provinciale bepalingen vallen. ☒ In den loop der jaren heeft de vereeniging zich natuurlijk ook met het buitenland in verbinding gesteld om na te gaan, wat er op dat gebied gebeurt. Zoo zijn buitenlandsche organen van de meeste der vereenigingen op de leestafel van Heemschut te vinden. ☒ Dit jaar zal in ons land de eerste Heemschuttentoonstelling worden gehouden in het Koloniaal Instituut te Amsterdam. Hier zal het werk van al de vereenigingen, niet alleen van de plaatselijke, zooals Oud-Hoorn, Amsterdam en z., maar ook van algemeene, zooals Hendrick de Keyser of Menno van Coehoorn, worden bijeengebracht en een duidelijk beeld geven van datgene, wat op dit gebied reeds werd gedaan. De tentoonstelling zal 15 Maart geopend worden en twee maanden open blijven. Reeds meer dan 40 vereenigingen, die op dit gebied in Nederland werken, hebben hun deelname toegezegd. ☒ Ook het buitenland toont groote belangstelling voor deze expositie, doch de inzendingen zijn beperkt tot Scandinavië en de kleine landen. Zoo worden inzendingen verwacht van Zweden, Denemarken, IJsland, wellicht van Groenland, België en Zuid-Afrika. Ook het Kunsthistorisch Instituut te Rome, een Nederlandsche instelling, zal inzenden. Al deze exposities omvatten het streven van het bewaren van de schatten van het eigen land; in de eerste plaats die der ongerepte natuur, maar verder ook van datgene wat het voorgeslacht ons aan schoonheid nagelaten heeft. ☒ De tentoonstelling in het Koloniaal Instituut geeft deze instelling tevens de gelegenheid om aan te toonen wat de Heemschut-gedachte in onze koloniën heeft tot stand gebracht. Is daar niet het imposante natuur-reservaat op Sumatra, waar olifanten en gorilla's nog in hun natuurstaat verkeerden? Doch ook aan het behoud der schoonheid, die een verloren gegane cultuur ons heeft nagelaten, wordt ginds de grootste aandacht geschonken, zoo aan de oude Hindoe-tempels. ☒ Heemschut waakt over de schoonheid van Nederland. Het Nederlandsch publiek heeft recht te weten, wat Heemschut heeft tot stand gebracht. Zij zal er zich in de komende maanden van kunnen overtuigen.